

Jaarverslag Toegangscommissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken 2008

24 april 2009

Inleiding

Voor u ligt het derde voortgangsbericht van de Toegangscommissie van de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken (CEAS). Na de inwerkingtreding van de CEAS op 1 april 2006 heeft de Toegangscommissie (TC) eerder in februari 2007 en in maart 2008 een voortgangsbericht uitgebracht.

In het vorige voortgangsbericht is wat uitgebreider stilgestaan bij een aantal aspecten van het functioneren van de TC en de CEAS om de ervaringen die inmiddels waren opgedaan vast te leggen. Dit mede in het licht van het feit dat er in 2008 een evaluatie van de CEAS door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) zou plaatsvinden van de CEAS en dat er een wetsontwerp voor hervorming van de herzieningsprocedure in voorbereiding was. De evaluatie is in september 2008 verschenen en het wetsvoorstel is inmiddels in consultatie gegeven. In dit voortgangsbericht zullen deze ontwikkelingen worden aangestipt. Maar eerst zullen enkele kerncijfers worden gegeven, zal nader ingegaan worden op de activiteiten van de TC en zal worden belicht wat de stand is van de zaken waar de CEAS nader onderzoek in heeft verricht.

Cijfers

De CEAS heeft sinds de start in april 2006 50 dossiers aangelegd, waarvan er een is voor algemene correspondentie. Van de 49 inhoudelijke dossiers hebben er drie betrekking op twee zaken, maar drie zaken zijn door twee (of meer) verschillende indieners aangebracht: er zijn dus in het totaal 49 zaken onder de aandacht van de commissie gebracht.

In 2008 zijn 15 nieuwe zaken bij de TC aangemeld. Daarnaast is een zaak die ook in 2006 en 2007 al onder de aandacht van de TC was gebracht, wederom ingediend door een nieuwe verzoeker; ook is deze zaak in 2008 opnieuw anoniem aangemeld. In totaal zijn in 2008 dus 16 zaken (wederom) onder de aandacht gebracht.

In tien gevallen werd aandacht gevraagd door personen die niet voldoen aan de vereisten van het Instellingsbesluit. In acht van deze gevallen ging het om ex-verdachten en andere burgers; in twee daarvan was het verzoek afkomstig van een advocaat: een als pleitbezorger van een strafzaak waar hij geen bemoeienis mee heeft gehad en een als pleitbezorger voor een cliënt. Ook dit jaar kwam het in enkele gevallen voor dat het niet alleen ging om een niet-ontvankelijk verzoek vanwege de hoedanigheid van de aanvrager, maar ook vanwege het delict waarvoor de veroordeling was uitgesproken. Of juist vanwege het feit dat er geen sprake was van een veroordeling. Voorbeelden zijn iemand die veroordeeld is wegens uitkeringsfraude tot 60 uur taakstraf en een maand voorwaardelijke gevangenisstraf en iemand die is vrijgesproken nadat aangifte tegen hem was gedaan wegens bedreiging.

De overige zes verzoeken voldeden wel aan de formele vereisten. In vier daarvan heeft de TC geadviseerd om geen nader onderzoek in te stellen. De rode draad in de adviezen is dat de TC van oordeel was dat de door de indieners aangedragen punten tijdens de behandeling van de zaak door de rechter bekend zijn geweest. Zoals bekend moet de rol van de rechter bij een onderzoek door de CEAS om staatsrechtelijke redenen buiten beschouwing blijven.

In een zaak is de TC in afwachting van nadere informatie, die zij heeft opgevraagd om zorgvuldig te kunnen adviseren. In de zaak die in 2008 wederom is aangemeld, heeft de TC het College van procureurs-generaal geadviseerd om een aantal specifieke punten te laten onderzoeken. Het betreft een zaak waarbij een verdachte door het hof Arnhem in 2004 is veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf voor moord en onttrekking van een lijk aan nasporing eind 2001/begin 2002. Het is met name de opeenstapeling van - deels overlappende - klachten en kwesties die voor de TC aanleiding is geweest te adviseren deze zaak, na eerder advies dit niet te doen, thans wel aan nader onderzoek te onderwerpen. Het College heeft het advies overgenomen en eind november een

driemanschap uit de CEAS opdracht gegeven tot het doen van nader onderzoek. De TC tekent hierbij nadrukkelijk aan dat het feit dat zij vindt dat een aantal punten nader onderzoek verdient, niet persé betekent dat er sprake is van een onterechte veroordeling.

Het afgelopen jaar hebben in twee zaken de indieners na ontvangst van het advies van de TC om geen nader onderzoek in te stellen, zich opnieuw tot de TC gewend om aan te geven waarom zij het niet eens waren met dit advies. Gezien de missie van de CEAS is de TC van oordeel dat als er na een eerder afwijzend advies een nader gemotiveerd voorstel wordt ingediend, moet worden bekeken of er aanleiding is tot heroverweging. In een van die zaken is er materieel sprake van een heroverweging, zij het dat deze tot stand is gekomen doordat een andere indiener de zaak opnieuw heeft voorgelegd.

Een in 2006 ingediend verzoek, waarin de aangekondigde nadere informatie nog (steeds) niet was ontvangen, is per 1 september 2008 als afgesloten afgeboekt. Twee van alle ingediende zaken waren ultimo 2008 nog in behandeling.

Een geanonimiseerde samenvatting van de zaken die in 2008 zijn behandeld is opgenomen als bijlage.

Werkwijze van de Toegangscommissie

De Toegangscommissie heeft in 2008 vier maal vergaderd. De TC heeft in 2008 de in het voorafgaande jaar ontwikkelde werkwijze gecontinueerd: in zaken waarin de CEAS overduidelijk niets kan betekenen laat de voorzitter dit rechtstreeks in een brief aan de indiener weten. Indien de TC adviseert tot het doen van nader onderzoek, hetgeen zich in 2008 in één zaak heeft voorgedaan, is dezelfde lijn als in voorafgaande jaren gehandhaafd. Dat een advies wordt gegeven om onderzoek te doen, wordt openbaar gemaakt nadat eerst slachtoffers, nabestaanden en andere direct betrokkenen op de hoogte zijn gesteld. De inhoud van die adviezen wordt niet openbaar gemaakt, al geeft de voorzitter van de TC doorgaans via de media wel enige toelichting.

Ook dit jaar heeft de TC zaken beoordeeld waarbij een lid van de TC zich moest verschonen. Voorzitter Buruma werd in zaken die een raakvlak hadden met het Hof Arnhem vervangen door prof. De Roos met dien verstande dat mr. Wladimiroff dan optrad als voorzitter. Mr. Posthumus werd vervangen door andere AG's - mrs. Peters en De Roos-Schoenmakers - in kwesties die hadden gespeeld bij het Hof Amsterdam. Als mr. Wladimiroff zich moest verschonen, werd aan de beraadslaging deelgenomen door mr. Bovens, voormalig advocaat. Mr. Bovens heeft ook een keer waargenomen toen de heer Wladimiroff verhinderd was.

Door de CEAS onderzochte zaken

Op 19 maart 2008 heeft het driemanschap dat onderzoek heeft gedaan naar de zaak Ina Post zijn rapport aangeboden aan het College van procureurs-generaal. Net als in de eerdere zaken, Lucia de B. en de Enschedese ontuchtzaak, heeft het College het rapport aangeboden aan de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad. Daarbij is ook in deze zaak verzocht om te bezien of in het rapport aanleiding kan worden gezien tot het indienen van een herzieningsverzoek. De PG bij de Hoge Raad heeft laten weten dat het rapport van de CEAS betrokken zal worden bij het advies over het door de raadsman van mevrouw Post ingediende herzieningsverzoek. Op 21 april 2009 heeft AG Vellinga bij de Hoge Raad geconcludeerd dat het herzieningsverzoek gegrond is.

In de andere twee zaken die tot nu toe door de CEAS zijn onderzocht, zijn in het verslagjaar een aantal vervolgstappen gezet. Hoewel deze strikt genomen buiten het domein van de CEAS vallen worden de belangrijkste ontwikkelingen aangestipt. In de zaak Lucia de B. heeft de Hoge Raad op 7 oktober 2008 de vordering tot herziening gegrond verklaard. De zaak is verwezen naar het Hof in Arnhem voor een hernieuwde behandeling. In de Enschedese ontuchtzaak had de raadsman van de veroordeelde inmiddels een herzieningsverzoek ingediend. De PG bij de Hoge Raad heeft geadviseerd om het herzieningsverzoek niet gegrond te verklaren. De Hoge Raad heeft inmiddels (op 17 maart 2009) het verzoek afgewezen.

WODC-evaluatie: “De CEAS aan het werk”

De in artikel 13 van het Instellingsbesluit van de CEAS aangekondigde evaluatie heeft in 2008 zijn beslag gekregen. In het in september verschenen onderzoeksrapport “De CEAS aan het werk” doet het WODC verslag van het onderzoek naar het functioneren van de CEAS.¹ Het onderzoek beslaat de periode vanaf het instellen van de CEAS in april 2006 tot eind februari 2008. Het onderzoek stond onder supervisie van prof. dr. J. de Ridder, hoogleraar bestuurskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen.

De onderzoekers hebben een aantal maatstaven aangelegd, te weten onafhankelijkheid, objectiviteit, navolgbaarheid, tijdigheid en afdoendheid. Toepassing van de vijf maatstaven leidt de onderzoekers tot een positieve conclusie over het functioneren van de commissie. Dit geldt zowel de Toegangscommissie als de driemanschappen die de onderzoeken naar de afgesloten strafzaken hebben verricht. Twee kanttekeningen van de onderzoekers springen eruit. De eerste betreft de tijd die de driemanschappen nodig hadden om hun onderzoek te verrichten; deze was in het algemeen lang. Eén onderzoek heeft een jaar in beslag genomen, twee onderzoeken 17 maanden. Dat vond zijn oorzaak, zo stellen de onderzoekers, in de diepgravendheid en zorgvuldigheid waarmee de driemanschappen te werk gingen, maar ook in het tempo waarmee dossiers en menskracht beschikbaar kwamen.

De andere kanttekening geldt dat de randvoorwaarden waarbinnen de (toegangs)commissie moest opereren ertoe hebben geleid dat een aantal verzoeken is afgewezen, m.n. omdat anders de rol van de rechtspraak in het geding zou zijn gekomen. Dat heeft tot gevolg gehad dat niet kan worden uitgesloten dat bepaalde zaken waarin wellicht sprake was van een “unsafe conviction” niet zijn onderzocht. Dit is echter inherent aan de staatsrechtelijke beperking van de reikwijdte van de opdracht aan de commissie. De onderzoekers concluderen dat de commissie gelet op haar taakopdracht afdoende is geweest, maar dat het de vraag is of daarmee afdoende twijfel is weggenomen over zaken waarin mogelijk iemands ten onrechte is veroordeeld.

Op grond van de bevindingen rond het functioneren van de CEAS komen de onderzoekers in hun rapport ook met een aantal aanbevelingen voor de inrichting van de toekomstige regeling van de herzieningsprocedure. Deze aanbevelingen ondersteunen het conceptwetsvoorstel hervorming herzieningsregeling, zoals dat medio juli 2008 door de Minister van Justitie voor consultatie is toegezonden aan de betrokken instanties. De Minister heeft aangegeven dat de aanbevelingen uit het WODC-rapport, voorzover daar aanleiding toe is, worden betrokken bij de verwerking van de adviezen die voortkomen uit de consultatie.

In een brief aan de CEAS van 1 oktober 2008 heeft de Minister van Justitie onder toezending van de evaluatie zijn waardering voor het werk van de CEAS uitgesproken. In dezelfde brief heeft hij de leden van de CEAS verzocht om hun werkzaamheden voorshands voort te zetten tot het moment dat er een nieuwe wettelijke regeling is voor de herziening van strafzaken. Na consultatie van alle CEAS-leden heeft de voorzitter van de TC geantwoord dat de leden van de CEAS dit verzoek gaarne honoreren.

Hervorming van de herzieningsprocedure

Zoals hierboven al aan de orde kwam werkt de Minister van Justitie aan een hervorming van de herzieningsprocedure. In een brief van 10 april 2008 (TK, 2007-2008, 31 200 VI, nr. 129) heeft de Minister aan de Tweede Kamer gereageerd op het jaarverslag over 2007 van de (toegangs)commissie evaluatie afgesloten strafzaken. In dat jaarverslag waren de volgende punten opgesomd die bezien vanuit de ervaring van de CEAS aangepast zouden moeten worden:

- De kritiek dat veroordeelden geen verzoek kunnen indienen bij de CEAS is serieus te nemen, maar er zal wel een systeem moeten komen waardoor met enige distantie naar een verzoek kan worden gekeken vooraleer tot onderzoek wordt overgegaan.

---

¹ Het rapport is te downloaden via www.wodc.nl

- De keuze om alleen de ernstigste delicten voor een onderzoek in aanmerking te laten komen is aanvaardbaar. Maar niet ontkend kan worden dat bijvoorbeeld veroordelingen wegens lichte zedendelicten ook zeer drastische gevolgen kunnen hebben voor de veroordeelde.
- Het buiten beschouwing laten van de rol van de rechter is geen goede keuze. Een verandering daarin vergt echter dat voorkomen wordt dat een evaluatie de facto gaat werken als extra feitelijke beroepsinstantie. Zeker als uitdrukkelijk door de rechter is beslist over bepaalde feitelijke twistpunten, is het de vraag of opnieuw op dergelijke kwesties moet worden ingegaan.
- Er zal een voorziening moeten komen om te bepalen wanneer niet volstrekt betrouwbaar en/of niet volstrekt doorslaggevend materiaal dat in potentie aanleiding is voor twijfel aangaande de feitelijke juistheid van een veroordeling nader dient te worden onderzocht.
- De uitvoering van het nadere onderzoek is tijdrovend en moeilijk omdat in belangrijke mate gebruik moet worden gemaakt van materiaal dat niet in het zaaksdossier is aan te treffen en omdat personen moeten worden gehoord die zich in hun professionele integriteit bedreigd kunnen voelen. Daarom is een nadere regeling van de onderzoeksbevoegdheden op zijn plaats.

De Minister geeft in zijn brief aan dat het wetsvoorstel aan bovengenoemde kritiekpunten tegemoet zal komen. Het wetsvoorstel ligt op dit moment ter advisering bij de Raad van State.

Omstreden standpunten

Het werk van de CEAS krijgt veel aandacht in het publieke debat. De gelegenheid van dit jaarverslag wordt aangegrepen om bij drie punten stil te staan.

Het geheim van de raadkamer

In het verslagjaar heeft de Toegangscommissie enkele verzoeken tot onderzoek afgewezen, omdat de rechter kennis had kunnen nemen van de door de verzoeker aangedragen kritiekpunten. De Toegangscommissie draagt conform art. 2 Instellingsbesluit die zaken voor onderzoek door een driemanschap voor, indien dat driemanschap onderzoek kan doen dat in potentie iets toevoegt aan hetgeen de rechter al bekend was. Het onderzoek wordt geacht eventuele ernstige manco's bloot te leggen die een evenwichtige beoordeling van de feiten door de rechter in de weg hebben gestaan. Het bezwaar dat bijvoorbeeld ontlastende getuigen niet zijn gehoord geeft dan ook geen aanleiding tot onderzoek indien de rechter van dat bezwaar op de hoogte was. Er hoeft immers geen onderzoek naar te worden gedaan omdat vast staat dat de getuigen niet zijn gehoord, terwijl bovendien een oordeel over die kwestie veeleer neerkomt op beoordeling van het handelen van de rechter dan beoordeling van het handelen van de politie of het Openbaar Ministerie.

De Toegangscommissie heeft er dus niet voor gekozen in een dergelijk geval het College van procureurs-generaal te adviseren een driemanschap in te richten om te onderzoeken waarom de politie en het OM er niet voor hebben gezorgd dat de getuigen werden gehoord. Het zou van de CEAS een evaluatie-instelling pur sang hebben gemaakt. Door indieners opgeworpen twijfels zouden dan aanleiding hebben gegeven tot onderzoek waarvan de uitkomst geen nieuw licht kan werpen op de vraag of de evenwichtige beoordeling van de rechter mogelijk is aangetast. In het licht van die afweging achtte de TCEAS het wel noodzakelijk om een (voor-)onderzoek te doen toen de vraag aan de orde werd gesteld of mogelijk ontlastende getuigenverklaringen – dat de getuigen niets hadden gemerkt van hetgeen zich in hun nabijheid afspeelde – ten onrechte niet waren opgenomen in het dossier. Als de rechter immers gegevens worden onthouden wordt de evenwichtigheid van zijn beoordeling door een 'externe' factor beïnvloed; als de rechter meent de gegevens niet nodig te hebben is dat zijn eigen oordeel waaromtrent de CEAS geen oordeel toekomt.

De voorzitter van de Toegangscommissie heeft in een televisie-uitzending te kennen gegeven dat hij enige zaken onder ogen heeft gehad die bij hem verwondering wekten. Daarmee begaf de voorzitter zich willens en wetens op de rand van het toelaatbare: hem komt immers geen oordeel over het rechterlijk oordeel toe, terwijl ervan uitgegaan mag worden dat een dergelijke uitlating in de ogen van het publiek wel onrustbarend is. Een korte toelichting is daarom op zijn plaats.

Indien de TCEAS als reden voor afwijzing geeft dat de rechter kennis heeft genomen van de punten van kritiek, mag hieruit absoluut niet de directe conclusie worden getrokken dat de TCEAS het oordeel van de rechter niet begreep. Een goed voorbeeld levert de zaak van de z.g. Amsterdamse butler in welk geval er een duidelijk verschil was aan te wijzen tussen hetgeen (kennelijk) in de medische wereld als oorzaak wordt aangeduid en hetgeen naar geldend recht als oorzaak redelijk wordt toegerekend. Er zijn echter enkele zaken geweest waarin dezelfde reden voor afwijzing werd

gegeven, maar waaromtrent het oordeel van de rechter moeilijker te volgen was. Dit is deels te verklaren doordat voor 2006 de motiveringsverplichtingen bij bewijsverweren beperkter waren dan nu als gevolg waarvan het kon voorkomen dat de rechter weinig inzicht gaf in zijn beweegredenen. Desalniettemin zal ook in de toekomst de selectie en waardering van de bewijsmiddelen soms vragen kunnen oproepen die de verbazing naderen.

De voorzitter van de TCEAS heeft in dat verband gespeculeerd over de gang van zaken onder het voorgenomen wetsvoorstel met betrekking tot de herziening in strafzaken.² Als onder dat nieuwe wettelijk regime niet alleen externe oorzaken die de evenwichtigheid van de rechterlijke beoordeling hebben beïnvloed zullen worden onderzocht en beoordeeld, maar onder omstandigheden ook het rechterlijk oordeel zelf, dan moet worden bedacht op welke wijze gerezen twijfel over een rechterlijk oordeel moet worden onderzocht. Dergelijk onderzoek is ingewikkeld, omdat anders dan geldt voor onderzoek naar activiteiten van politie en OM bijna geen objectieve gegevens (documenten, journalen) of getuigen voorhanden zijn. De voorzitter achtte het denkbaar dat in zeer bijzondere omstandigheden een beoordeling nader onderzoek zou vergen naar de vraag waarom de rechters tot een bepaalde selectie en waardering zijn gekomen. Het komt voor dat het verzoekschrift bepaalde feiten bevat die weliswaar in het dossier zijn terug te vinden, maar daarin slechts zeer marginaal figureren. Men denke aan een opmerking van een overigens niet relevante getuige die verstopt zit in een dossier van 30 ordners, maar die door hetgeen de verzoeker aanvoert meer belang krijgt. In zo'n geval zou de PG aan de rechters moeten kunnen vragen of zij met deze opmerking rekening hebben gehouden. Zoals onder meer in het blad *Trema* aan de orde is geweest, zou een dergelijke werkwijze een doorbreking van het geheim van de raadkamer vergen.³ Uiteraard ging het de voorzitter niet om meer dan de mogelijkheid dat de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad of enig ander voor het leven benoemd lid van de Rechterlijke Macht in welomschreven, ernstige gevallen zijn onderzoek naar aspecten van het rechterlijk oordeel met het oog op de herzieningsprocedure op zorgvuldige wijze zou kunnen uitvoeren.

De CEAS en de Hoge Raad

Op 25 oktober 2007 presenteerde een driemanschap van de CEAS (commissie Grimbergen) de resultaten van het onderzoek in de zaak Lucia de B. aan het College van Procureurs-Generaal. Het College heeft het rapport vervolgens aan de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad overhandigd en deze heeft de Advocaat-Generaal Knigge belast te rapporteren of hij aanleiding zag een herzieningsverzoek in te dienen. De A-G oordeelde in november 2007 dat de bevindingen van het rapport van de CEAS op zichzelf onvoldoende grond boden voor het indienen van een vordering tot herziening en dat nader onderzoek moest worden verricht. De AG bracht op 31 maart 2008 een rapport uit (waarna mevrouw De B. op vrije voeten werd gesteld), gevolgd door zijn vordering tot herziening van 17 juni 2008. De HR verklaarde de aanvraag gegrond bij arrest van 7 oktober 2008 (NJ 2009, 44 met noot Mevis).

De A-G legde in zijn rapport uit waarom hij niet overtuigd was van de juistheid van het oordeel van het driemanschap dat 'met name de conclusies ten aanzien van een mogelijke digoxinevergiftiging zodanig zijn, dat het 'ernstig vermoeden bestaat' dat – ware deze ten tijde van het onderzoek bekend geweest – ten aanzien van in elk geval de bewezen verklaarde moord op de baby X vrijspraak zou zijn gevolgd'. De A-G nam aan dat het driemanschap bedoelde dat het enkele feit dat een gelet op zijn vele publicaties deskundig te achten hoogleraar (prof. Koren) anders oordeelde dan de deskundigen waarop het Hof was afgegaan een novum opleverde. Maar bij dat oordeel kunnen in het licht van de herzieningsjurisprudentie vraagtekens worden geplaatst. Nieuwe feiten en omstandigheden van feitelijke aard bevatte het antwoord dat het driemanschap van de deskundige Koren kreeg niet. Het driemanschap liet in het midden wie van de deskundigen (de door de aanvrager geciteerde Koren of de door het Hof gebruikte deskundigen Lusthoff en De Wolff) gelijk had. En daar kwam het volgens de AG juist op aan. In zijn vordering licht de AG dit nader toe. "Uitgangspunt mag zijn dat het enkele feit dat sprake is van een ander deskundigenoordeel geen novum oplevert. Waar het tenslotte om gaat is of het andere oordeel ernstige twijfel oproept aan de juistheid van de deskundigenverklaring waarop de bewezenverklaring steunt" (Conclusie onder 3.6.16). Daarbij kan gedacht worden aan de vraag of het deskundigenoordeel inmiddels achterhaald is; of het nieuwe oordeel evidence based is; of de nieuwe deskundige feiten en gegevens in zijn beoordeling heeft betrokken die aanvankelijk buiten beschouwing zijn gelaten zonder dat daarvoor een inhoudelijke reden valt aan te wijzen; en of het

---

² Nova 22 september 2008.

³ H.F.M. Hofhuis, Hoe heilig is het geheim van de raadkamer? *Trema* nr 10, 2008, p. 474-475

afwijkende oordeel gebaseerd is op argumenten die in het eerdere deskundigenrapport geen weerlegging vinden (punt 3.6.18).

Voor de CEAS zijn deze overwegingen belangrijk. De opdracht aan het driemanschap was sterk gericht op de vraag of in het vooronderzoek fouten waren gemaakt. Het was de TCEAS al duidelijk dat die vraag moeilijk te scheiden zou zijn van de vraag of betrokkene ten onrechte is veroordeeld, omdat de vraag naar de rol van de deskundigen in termen van manco's in het vooronderzoek in die zaak al snel overgaat in de vraag of de rechter niet nog meer had moeten doorvragen. Daarom was het voor het driemanschap een onbegaanbare weg om een oordeel te vellen over de vraag wie van de deskundigen gelijk had. Maar de A-G heeft gelijk: daar gaat het natuurlijk juist om. De CEAS ziet hierin een bevestiging van de juistheid van de in het vorige jaarverslag neergelegde opvatting dat het eigenlijk niet doenlijk is om louter in te gaan op de manco's in het vooronderzoek.

Inmiddels is ook een oordeel geveld over het herzieningsverzoek in de Enschedese ontuchtzaak (HR 17 maart 2009, LJN BF1321). De A-G Schipper had negatief geconcludeerd. In het rapport van het driemanschap wordt voorop gesteld dat het opsporingsonderzoek op integere wijze en met grote inzet is uitgevoerd. Op geen enkele wijze is gebleken van pogingen om informatie achter te houden. Wel heeft het driemanschap op diverse punten bevonden dat aanvullende informatie uit het onderzoek bij de stukken had moeten worden gevoegd. Deze bevindingen leiden volgens het driemanschap echter niet tot het oordeel dat het rechterlijk oordeel waarschijnlijk wezenlijk anders had geluid. Het driemanschap voegt daar evenwel aan toe dat het zich er terdege van bewust is dat de feitelijke basis van de veroordelende uitspraak, gelet op de zware kritiek van alle betrokken deskundigen op de kwaliteit van de verhoren, fragiel is en dat de informatie die door het driemanschap is toegevoegd die basis nog fragieler maakt. Naar zijn eigen mening kan het driemanschap er niet omheen, alles overziende, 'de bange vraag onder ogen te zien of de veroordeelden wellicht onschuldig zijn aan bewezenverklaarde feiten'.

De raadsman ontleent aan het rapport zes gronden om het herzieningsverzoek te staven (en voegt nog twee andere toe). De Hoge Raad verwerpt ze allemaal. Met betrekking tot een aantal gronden was daarvoor de reden dat het Hof reeds bekend was met het aangevoerde. Met betrekking tot andere gronden gold dat er kritiek was op opsporingshandelingen welke kritiek niet het ernstig vermoeden kon wekken dat het Hof het openbaar ministerie niet-ontvankelijk zou hebben verklaard indien het met die kritiek bekend was geweest.

De zaak illustreert een ook voor de toekomst lastige kwestie. Het blijkt mogelijk, dat de rechter een uitspraak doet die deskundige juristen met enige twijfel bezien. Dat dient uiteraard zoveel mogelijk te worden voorkomen door een adequate, overtuigende motivering. Maar uit te sluiten is herhaling van die situatie niet. Het lastige is dat er in een dergelijk geval juist geen zekerheid is omtrent de onjuistheid van het rechterlijk oordeel. Als de oordelende rechter zelf twijfelt, dient hij ten voordele van de verdachte te oordelen. Maar in dit arrest blijkt dat er geen rechtsregel bestaat die inhoudt dat als andere verstandige juristen twijfelen, zulks reden zou moeten zijn om tot herziening te beslissen.

Het arrest inspireert ons tot een korte overdenking. Stellen we ons voor dat in een toekomstig geval bijvoorbeeld de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad zich na een indringend onderzoek verbaast over de veroordeling die aan hem voorgelegd is. Die verbazing kan onder meer veroorzaakt worden doordat de verzoeker gegevens noemt die aannemelijk zijn, maar zich moeilijk laten rijmen met de veroordeling. Het hoeft in zo'n geval niet noodzakelijk te gaan om nova die de waarde van het gebruikte materiaal teniet doen. Het kan ook gaan om feiten – ook om feiten die de rechter deels kende maar bij zijn selectie en waardering kennelijk niet heeft betrokken bij de beoordeling – waardoor de P-G elke overtuiging mist dat de veroordeelde terecht is veroordeeld. Wat moet hij nu doen? Het is naar huidig recht bijzonder moeilijk aan de geschetste omstandigheden een gevolg te verbinden. Doorgaans – zo durven wij wel te stellen – zal een herzieningsverzoek immers slechts slagen als een novum een wezenlijk onderdeel van de bewijsvoering onderuit haalt. Dat neemt echter niet weg dat het wel mogelijk is dat het gebruikte materiaal niet zelf wordt aangetast door het novum, maar inbreuk maakt op de overtuigende kracht van het gebruikte bewijsmateriaal (verg. NJ 2001, 564). Een voorbeeld biedt de bekentenis van Wik H in de Schiedamse parkmoordzaak. Het enkele feit dat twijfel is gerezen is echter niet voldoende – kan ook niet voldoende zijn – om tot herziening te komen wegens inbreuk op de overtuigende kracht.

Vanwege een van de belangrijkste bestaansredenen van de CEAS – namelijk de bevordering dat de veroordeling van onschuldigen ongedaan wordt gemaakt – veroorloven wij ons een opmerking dienaangaande. Het strafrechtelijk bewijsrecht kent niet de eis dat er slechts veroordelingen plaatsvinden *buiten elke twijfel*. De volgende vraag rijst echter juist met het oog op het onderzoek in het kader van de herzieningsprocedure. Zou herziening niet mogelijk moeten zijn als een door een

verzoeker aangevoerd novum tot de overtuiging moet leiden dat niet langer *buiten redelijke twijfel* staat dat de veroordeelde de dader is? Wat ons betreft zou de omstandigheid dat ondergeschikte elementen van het aangevoerde feitencomplex bekend waren aan de rechter niet aan dat hoofdcriterium af moeten doen. Cruciaal is of de bewijsbeslissing gegeven de aangevoerde nieuwe feiten nog wel geacht kan worden gebaseerd te zijn op een overtuiging die buiten redelijke twijfel is. De voor de hand liggende tegenwerping dat hierdoor een derde feitelijke instantie (na het oordeel van de rechtbank en het Hof) dreigt te worden ingesteld, moet serieus worden genomen. Het gewicht van dat probleem kan evenwel enigszins worden gerelativeerd doordat alleen ernstige zaken voor onderzoek in aanmerking komen.

Kritiek van de wetenschap

In het verslagjaar verschenen enkele publicaties waarin scherpe kritiek op het Openbaar Ministerie en de Zittende Magistratuur werd geuit. Voor zover daarin werd geprobeerd lessen te trekken uit de bevindingen van enkele spraakmakende zaken, moeten dergelijke publicaties worden verwelkomd. Voor zover daarin aandacht wordt gevraagd voor minder bekende zaken die nader onderzoek vergen, geldt hetzelfde. Men zal echter moeten bedenken dat een inductieve manier van redeneren, gevaren met zich draagt. Anders gezegd: het is niet zo dat aantoonbare fouten die in een zaak worden gemaakt, dus ook wel zullen worden gemaakt in alle andere zaken. Het is wel zo dat aantoonbare fouten die in een zaak zijn gemaakt, aanleiding kunnen zijn om na te gaan of ze vaker voorkomen en om na te streven dat ze niet meer kunnen voorkomen.

Bovendien willen wij benadrukken dat het beeld van slapende rechters dat soms wordt opgeroepen niet wordt gedragen door de beroemde onjuiste of twijfelachtige veroordelingen. Natuurlijk begrijpen wij dat soms aandacht wordt gevraagd voor een kwestie door middel van enige overdrijving, maar daar gaat het niet om. Of we nu de Puttense moord, de Schiedammer Parkmoord, Lucia de B of een van de andere omstreden zaken onder ogen zien – steeds gaat het om zeer uitvoerig gemotiveerde vonnissen en arresten die (op een enkele uitzondering na) het sluitstuk zijn van langdurige en indringende rechtzaken. Het beeld van de slapende rechter is volstrekt misplaatst. Als men zoekt naar structurele missers – en dat is een honorabele zoektocht – dan kan niet worden uitgesloten dat inzichten uit de rechtspsychologie of welke andere niet-juridische discipline dan ook inzicht kunnen bieden in de oorzaken van onterechte veroordelingen. Maar de verklaring voor gemaakte fouten moet juist niet worden gezocht in individuele onoplettendheid. Die was niet aan de orde, hetgeen overigens ook vanzelf spreekt als gevolg van het uitgebreide systeem van checks and balances dat in onze strafrechtspleging is verankerd.

Voor een jurist ligt het voor de hand in eerste instantie te bezien of dat systeem wel voldoende functioneert. De grondbeginselen van het bestaande strafrechtelijke systeem zijn tegenspraak van de zijde van de verdediging, een staande magistratuur die de opsporing leidt en berechting in twee feitelijke instanties. Aandacht voor de rol van de verdediging in het vooronderzoek, voor werkelijk kritische betrokkenheid van het OM bij de opsporing en voor zorgvuldige motivering door de rechter is op de lange duur belangrijker voor de kwaliteit van de bewijsbeslissing dan welke maatregel dan ook met het oog op de revisie van gemaakte fouten.

Ook bij gelegenheid van een eerder jaarverslag heeft de voorzitter de omvang van het aantal twijfelachtige veroordelingen gerelativeerd. In de afgelopen drie jaar zijn 49 zaken aan de TCEAS ter kennis gebracht, waarvan diverse niet over een onterechte veroordeling in een zware strafzaak gingen. Het is evident dat er daarnaast nog andere afgesloten strafzaken kunnen bestaan die serieuze aandacht verdienen. Het sluiten van de ogen voor structurele tekortkomingen is een ernstige fout en dergelijke tekortkomingen kunnen onder omstandigheden reeds uit één zaak naar voren komen. Maar omgekeerd zullen we ons ervoor moeten hoeden te drastische consequenties te verbinden aan een relatief beperkt aantal ervaringen als de daarin gebleken manco's een structureel karakter ontberen.